

REPUBLIKA SLOVENIJA
VLADA REPUBLIKE SLOVENIJE

Gregorčičeva 20–25, SI-1001 Ljubljana

T: +386 1 478 1000

F: +386 1 478 1607

E: gp.gs@gov.si

<http://www.vlada.si/>

Številka: 61400-5/2019/3

Datum: 19. 12. 2019

NACIONALNA STRATEGIJA

ZA

RAZVOJ BRALNE PISMENOSTI

za obdobje 2019–2030

Delovna skupina za pregled in dopolnitev NSRBP:

- dr. Sonja Pečjak, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani – vodja,
- Milena Bon, Center za razvoj knjižnic, Narodna in univerzitetna knjižnica – članica,
- mag. Nataša Bucik, Ministrstvo za kulturo – članica,
- mag. Marjeta Doupona, Pedagoški inštitut – članica,
- Mojca Gobec, Ministrstvo za zdravje – članica,
- Ada Hočevnar Grom, Nacionalni inštitut za javno zdravje – članica,
- dr. Nataša Demšar Pečak, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti – članica,
- mag. Darja Lavrenčič Vrabec, Mestna knjižnica Ljubljana, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo – članica,
- mag. Marija Lubšina Novak, OŠ Brežice – članica,
- mag. Estera Možina, Andragoški center Slovenije – članica,
- dr. Fani Nolimal, Zavod RS za šolstvo – članica,
- Aleš Ojsteršek, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport – član,
- dr. Simona Bergoč, Ministrstvo za kulturo – članica,
- dr. Nataša Potočnik, Zavod RS za šolstvo – članica,
- Nada Požar Matijašič, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport – članica,
- dr. Igor Saksida, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Univerza na Primorskem – član,
- dr. Marko Stabej, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani – član,
- Bronka Straus, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport – članica,
- dr. Magdalena Šverc, Zavod Antona Martina Slomška, Maribor – članica,
- Jelka Velički, Sindikat vzgoje, izobraževanja in kulture Slovenije – članica,
- dr. Darko Zupanc, Državni izpitni center – član,
- Helena Žnidarič, Center RS za poklicno izobraževanje – članica,
- Vlasta Vičič, Javna agencija za knjigo – članica,
- Renata Zamida, Javna agencija za knjigo – članica.

1. KAJ JE BRALNA PISMENOST?

Bralna pismenost¹ se kot zmožnost in družbena praksa vse življenje razvija v različnih okoliščinah in na različnih področjih ter prežema vse človekove dejavnosti.

Ta strategija ob upoštevanju različnih pojmovanj predlaga in uporablja naslednjo izhodiščno opredelitev: **bralna pismenost je stalno razvijajoča se zmožnost posameznika in posameznice za razumevanje, kritično vrednotenje in uporabo pisnih informacij. Ta zmožnost vključuje razvite bralne veščine, (kritično) razumevanje prebranega in bralno kulturo (pojmovanje branja kot vrednote in motiviranost za branje). Zato je temelj vseh drugih pismenosti² in je ključna za razvijanje posameznikovih in posamezničnih sposobnosti ter njuno uspešno sodelovanje v družbi.**

2. RAZLOGI ZA NASTANEK NACIONALNE STRATEGIJE ZA RAZVOJ BRALNE PISMENOSTI

Učni jezik, razvoj pismenosti, znanje o slovenskem jeziku in književnosti, razvijanje sporazumevanja v tujih jezikih, kritična moč razmišljanja in presojanja, sposobnost za razumevanje in sporočanje, funkcionalno opismenjevanje itd. so pomembni izrazi v zakonodaji, ki ureja vzgojno-izobraževalni sistem in kulturo v Republiki Sloveniji. Največkrat so ti izrazi zapisani med cilji vzgoje in izobraževanja na posameznih stopnjah – v vrtcih, osnovnih, srednjih in višjih šolah, visokem šolstvu ali izobraževanju odraslih.³ Učni jezik je povsod določen v posebnem členu, kar kaže na osrednjo vlogo in pomen slovenščine v Republiki Sloveniji, oziroma madžarščine in italijanščine v njenih narodnostno mešanih okoljih. Pismenost je pomembna tudi v drugih strateških dokumentih: v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji iz leta 2011, v Resoluciji o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018, v Resoluciji o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017, v Resoluciji o nacionalnem programu za mladino 2013–2022, v Resoluciji o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 in v Resoluciji o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2013–2020.

¹ Bralna pismenost je ena od sestavin pismenosti, ki poleg branja vključuje tudi poslušanje, govorjenje in pisanje. Ker je to strategija bralne pismenosti, se v njej osredinjamo samo na bralno aktivnost, pisanje pa omenjamo v povezavi z odzivom na prebrano.

² Kot npr. *matematične, naravoslovne ali digitalne pismenosti*, ki označuje zmožnost/kompetenco posameznika ali posameznice za razumevanje in reševanje problemov v pisnih informacijah z določenega področja (matematike, naravoslovja, e-gradiva); *funkcionalne pismenosti*, ki poudarja, da branje ni samo sebi namen, ampak je namenjeno učinkovitemu delovanju posameznika v okolju, v katerem živi; *informacijske in medijske pismenosti*, pri katerih je pomembna zmožnost pridobivanja in (kritične) predelave informacij.

³ Zakon o vrtcih (Uradni list RS, št. 100/05 – uradno prečiščeno besedilo, 25/08, 98/09 – ZIUZGK, 36/10, 62/10 – ZUPJS, 94/10 – ZIU, 40/12 – ZUJF in 14/15 – ZUUJFO), Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF in 63/13), Zakon o gimnazijah (Uradni list RS, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo), Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Uradni list RS, št. 79/06), Zakon o višjem strokovnem izobraževanju (Uradni list RS, št. 86/04 in 100/13), Zakon o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 109/12 in 85/14), Zakon o izobraževanju odraslih (Uradni list RS, št. 110/06 – uradno prečiščeno besedilo), Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D in 47/15).

Z bralno pismenostjo pa se ne ukvarja samo področje izobraževanja, temveč tudi drugi resorji. Branje je zaradi svoje temeljne in vsestranske vloge dobilo svoje mesto tudi v razvojnostrateškem dokumentu Republike Slovenije Strategija razvoja Slovenije 2030.⁴

Zagotavljanje stalnega razvijanja bralne pismenosti izhaja tudi iz priporočil Evropske unije. Svet EU za izobraževanje je leta 2009 sprejel nov strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju, ki naj bi bil izpeljan do leta 2020. V njem zastavljeni cilji določajo, da je treba delež slabše pismenih učencev in učenek do leta 2020 znižati na manj kot 15 %, kar je za vzgojno-izobraževalne sisteme držav članic Evropske unije velik izziv.

Bralna pismenost omogoča in spodbuja osebni razvoj in socialno vključenost posameznikov in posameznic v skupnost ter učinkovit gospodarski razvoj trajnostno naravnane družbe. Bralna pismenost je podlaga za vse druge vrste pismenosti, zato je **Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti** strateški dokument, ki določa prednostne naloge in vzgojno-izobraževalne cilje na področju pismenosti. Ustrezna bralna pismenost prebivalcev Slovenije je po eni strani odgovornost države, ki mora zagotavljati pripravo, dopolnjevanje in uresničevanje strategije, po drugi strani pa je tudi odgovornost vsakega posameznika in posameznice. Bralna pismenost je eden izmed temeljev razvite jezikovne zmožnosti, pripomore k boljšemu obvladovanju maternega in drugih jezikov, večji jezikovni samozavesti, pripravljenosti posameznika za sprejemanje jezikovne in kulturne različnosti ter k učinkovitemu vključevanju v digitalizirano družbo. Pripomore tudi k hitrejšemu pridobivanju ali izpopolnjevanju poklicnih kompetenc ter pridobitvi različnih kvalifikacij na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja. Pomemben del pismenosti je bralna kultura, opredeljena kot odnos (splet pojmovanj in vrednot) posameznika in posameznice ter družbe do knjige in branja. Bralna pismenost je tudi temelj nadaljnjega razvoja slovenske države in narodne identitete.

Nastanek in posodobitev te strategije utemeljujejo tudi izsledki mednarodnih raziskav PIRLS, PISA, PIAAC. Te raziskave so pokazale, da so se dosežki slovenskih učencev in učenek na področju bralne pismenosti pomembno izboljšali, a vendarle delež višjih ravni bralne pismenosti slovenskih osnovnošolcev, osnovnošolk, srednješolcev in srednješolk ni zadosten. Četudi mnogi obvladajo manj zahtevne (temeljne) bralne procese, jim višje ravni bralnih odzivov (npr. kritično vrednotenje prebranega) povzročajo težave. Raziskava pri odraslih pa kaže nezadostno stopnjo bralne pismenosti. Vse to zahteva načrtni pristop in oblikovanje razvojnih spodbud. Uresničevanje strategije je načrtovano tako, da dopolnjuje različne že sprejete programe razvoja slovenske družbe kot celote in gradi na njih, hkrati pa vsebuje tudi ukrepe, ki bodo še pospešili razvoj bralne pismenosti. Z Nacionalno strategijo razvoja bralne pismenosti tako Vlada Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: vlada) prevzema svoj del odgovornosti za razvoj bralne pismenosti prebivalcev in prebivalcev Slovenije. Za uresničevanje strategije na sistemski ravni je najbolj odgovorno ministrstvo, pristojno za vzgojo, izobraževanje in znanost, odgovorna pa so tudi ministrstva, pristojna za kulturo, družinske zadeve, zdravje, ter druga ministrstva. Samo bralno pismena posameznik in posameznica omogočata vsestranski razvoj slovenske družbe.

⁴ Strategija razvoja Slovenije 2030: poglavje *Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo*, kjer sta med cilji jasno poudarjena bralna pismenost in kazalnik uspešnosti – ohraniti uvrstitev Republike Slovenije glede na povprečne rezultate iz študije PISA o bralni pismenosti v zgornji četrtini držav EU – gl. tudi str. 12 tega dokumenta. Gl. tudi poglavje *Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete* v istem dokumentu.

3. VIZIJA

V Republiki Sloveniji želimo doseči takšno raven bralne pismenosti, da slehernemu prebivalcu in prebivalki omogoča optimalni razvoj sposobnosti za dejavno življenje in delo. Z ustvarjanjem razmer za učinkovit napredek bralne pismenosti bomo v Sloveniji lažje dosegli gospodarski napredek, izvajali politiko trajnostnega razvoja in krepili socialno povezanost. Proces vseživljenjskega učenja je na nacionalni ravni mogoče učinkovito uresničevati le s stalnim razvojem kompetenc bralne pismenosti v vseh starostnih skupinah prebivalstva.

Želimo, da se bralno pismeni prebivalci in prebivalke Slovenije zavedamo, da sta vzgoja in izobraževanje vseživljenjski proces, da se okoliščine, v katerih živimo in delujemo, ves čas spreminjajo, z njimi pa se spreminjamo tudi mi. Prilagajanje novim razmeram je življenjska nuja, dobro razvita bralna pismenost pa je temeljni gradnik razvoja. Prebivalke in prebivalci Slovenije se v vseh življenjskih obdobjih zavedamo pomena bralne pismenosti, branje doživljamo kot vrednoto, pomembno za osebnostno rast ter razvoj slovenske in mednarodne družbe znanja. Branje v najširšem pomenu razumemo kot temeljno sredstvo za pridobivanje novega znanja, ki ga moramo v sodelovanju z različnimi ustanovami nenehno samostojno in vodeno razvijati.

Slovenija se s pozitivnim odnosom do bralne pismenosti in z učinkovito državno podprto infrastrukturo za pridobivanje znanja, spretnosti in zmožnosti izenačuje z ravno dosežkov pismeno najbolj razvitih držav. Kot uspešna država enakopravno sodeluje v globalizacijskih procesih, soustvarja gospodarska, tehnološka, socialna in kulturna gibanja ter omogoča svojim prebivalcem in prebivalkam kakovostno in ustvarjalno življenje.

4. STRATEŠKI CILJI RAZVOJA PISMENOSTI

Strateški cilj razvoja bralne pismenosti je pri vseh prebivalkah in prebivalcih Republike Slovenije razvijati spretnosti, zmožnosti, odnos in znanja, povezana z branjem, ki bodo omogočali zdravo, do okolja in družbe odgovorno življenje in delo ter učinkovito in ustvarjalno poklicno in družbeno delovanje.

Za doseganje čim višje ravni pismenosti na vseh področjih zasebnega in družbenega življenja je treba:

ustvariti učinkovit družbeni okvir za razvijanje bralne pismenosti:

- širiti védenje, da je bralna pismenost temeljna zmožnost za pridobivanje in ustvarjanje novega znanja v osebem in poklicnem življenju ter za delovanje v skupnosti;
- zagotavljati temeljne standarde bralne pismenosti za uspešno vključevanje v družbo;
- razvijati bralno kulturo – odnos posameznika in posameznice ter družbe do branja in raznovrstnega bralnega gradiva;
- razvijati notranjo, socialno in zunanjo motivacijo za branje in izražanje o prebranem;

razvijati bralno pismenost posameznikov in posameznic, ki imajo v različnih življenjskih obdobjih različne vloge, potrebe in zahteve, ter tako omogočiti stalni razvoj družbe in gospodarstva:

- razvijati bralno pismenost in bralno kulturo v družini, času šolanja, delovnem okolju, prostem času in drugje;
- razvijati bralne strategije in zmožnost kritičnega branja,

- povečati družbeno skrb za razvoj bralne pismenosti ranljivih skupin prebivalstva;⁵
- spremljati oziroma preverjati raven bralne pismenosti ter jo primerjati z mednarodnimi dosežki;
- spodbujati raziskovalno, razvojno in strokovno delovanje na področju bralne pismenosti;

povečevati dostopnost do knjig in drugega bralnega gradiva:

- sistematično spodbujati vlaganja v nastajanje kakovostnih knjig in drugega bralnega gradiva,
- podpreti knjižnično dejavnost in različne projekte za učinkovito promocijo branja v skupnosti;
- omogočiti posameznicam in posameznikom dostop do raznovrstnega bralnega gradiva ter svetovanje pri izbiri in uporabi tega gradiva v vseh življenjskih obdobjih;

v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema nameniti večjo pozornost posameznim starostnim/ciljnim skupinam:

- razvijati bralno pismenost in bralno kulturo v družini in porajajočo se pismenost pri predšolskih otrocih za uspešen nadaljnji razvoj pismenosti;
- zagotoviti zgodnje merjenje ravni bralne pismenosti v učnem jeziku; na tej podlagi pripraviti diferencirane programe za njen razvoj, npr. pri bralno šibkejših in nadarjenih;
- razvijati temeljne in z mednarodnimi standardi primerljive zmožnosti branja v prvih letih šolanja ter oblikovati in ohranjati pozitiven odnos do branja;
- razvijati bralno pismenost v višjih razredih osnovne in srednje šole za uspešno nadaljnje izobraževanje, učenje in usposabljanje za poklic;
- na višješolski in visokošolski ravni pri študentkah in študentih spodbujati nadaljnje razvijanje in nadgrajevanje bralne pismenosti ter ozaveščenost o pomenu vseživljenjskega razvijanja pismenosti;
- v okviru formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja spodbujati razvoj bralne pismenosti in bralne kulture pri odraslih.

5. TEMELJNA NAČELA NACIONALNE STRATEGIJE ZA RAZVOJ BRALNE PISMENOSTI

Pismenost je pomembna civilizacijska pridobitev in eden od pogojev za ohranitev nacionalne samobitnosti. Bralna pismenost je ključna za vsa področja družbenega življenja in delovanja. Temeljna načela nacionalne strategije opredeljujejo splošne usmeritve na vseh ravneh, področjih in dejavnostih, ki vplivajo na razvoj bralne pismenosti in oblikujejo učna okolja za razvoj pismenosti.

5.1 BRALNA PISMENOST KOT VSEŽIVLJENJSKA PRAVICA, ODGOVORNOST IN VREDNOTA

Država v vseh življenjskih obdobjih vsem omogoča pravico do razvoja bralne pismenosti v okvirih, potrebnih za kakovostno življenje, učinkovito izobraževanje ter poklicno in družbeno delovanje.

Za razvoj bralne pismenosti so odgovorni vlada, ministrstva, mediji, lokalna skupnost, strokovni delavci in delavke⁶ ter drugi izobraževalci in izobraževalke, delodajalci in delodajalke, starši ter vsak posameznik in posameznica zase.

⁵ Ranljive skupine prebivalstva so skupine z večjim tveganjem za socialno izključenost in z neenakimi možnostmi (Operativni program razvoja človeških virov, 2007). Na področju pismenosti so te skupine npr.: revni, manj izobraženi odrasli, priseljenci, begunci, Romi, otroci in odrasli s posebnimi potrebami ipd.

⁶ V strategiji izraz strokovni delavci pomeni strokovne delavce in delavke v vzgoji in izobraževanju (vzgojitelji/-ce, učitelji/-ce, profesorji/-ce, šolski/-e knjižničarji/-ke, svetovalni/-e delavci/-ke ipd.), kulturi in drugih ustanovah javnega pomena.

Uveljavljanje bralne pismenosti kot ene najpomembnejših vrednot slovenske družbe je odgovornost strokovne in politične javnosti.

5.2 OZAVEŠČANJE O POMENU BRALNE PISMENOSTI IN NJENA PROMOCIJA

Ozaveščanje o pomenu bralne kulture in bralne pismenosti ter njena učinkovita promocija sta sestavna dela uresničevanja nacionalne strategije. Ključno vlogo pri ozaveščanju in promociji imajo vrtci, šole, univerze, organizacije za izobraževanje odraslih, knjižnice, kulturne ustanove, delodajalci, sindikati, nevladne organizacije, mediji in druge ustanove javnega pomena, ki bralno pismenost vključijo v svoje strateške načrte.

5.3 CELOSTNI PRISTOP

Dejavnosti za zviševanje ravni bralne pismenosti vključujejo vse generacije – otroke, mladostnike in odrasle. Vseživljenjski celostni razvoj bralne pismenosti se izvaja za različne potrebe v vseh življenjskih obdobjih. Njen razvoj je vključen v strateške dokumente vladnih in nevladnih organizacij ter drugih ustanov javnega pomena.

Bralna pismenost in bralna kultura se razvijata v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja ter priložnostnega učenja. Nacionalna in lokalne politike oblikujejo dolgoročne, med seboj usklajene in povezane programe ter ukrepe za razvoj bralne pismenosti in bralne kulture. Zagotavljajo tudi povezovanje različnih ustanov in področij delovanja, partnersko sodelovanje ter njihovo medsebojno podporo na nacionalni, regionalni in lokalni ravni.

Odgovorni na nacionalni in lokalni ravni zagotavljajo možnosti za nenehni razvoj dobrih praks bralne pismenosti in njihovo umeščanje v vse sisteme.

5.4 DOSTOPNOST, ENAKOPRAVNOST IN PRAVIČNOST

Dostopnost do vseh ravni ter področij vzgoje in izobraževanja je pogoj za vseživljenjski razvoj bralne pismenosti in bralne kulture, kar se lahko doseže s čim boljšo lokalno pokritostjo, s čimer zagotavljamo tudi možnost učenja v vseh življenjskih obdobjih. Pri tem imajo ključno vlogo vrtci, šole, organizacije za izobraževanje odraslih, knjižnice in kulturne ustanove. Načrtovanje dejavnosti izhaja iz potreb ljudi, okolja in strokovnih načel.

Da bi zagotovili enakopravnost in pravičnost, je doseženo raven bralne pismenosti treba spremljati med vsem prebivalstvom in načrtno odpravljati morebitne razkorake med družbenimi skupinami in posamezniki. Posebna pozornost je namenjena ugotavljanju doseženih ravni zgodnje bralne pismenosti in ustreznim ukrepom, da se zaostanki lahko pravočasno odpravijo. Potrebni ukrepi so načrtovani in izvedeni tudi glede pozitivne diskriminacije za ranljive skupine.

5.5 INDIVIDUALIZACIJA IN PERSONALIZACIJA

Strokovni delavci in delavke ter drugi izobraževalci in izobraževalke zagotavljajo nadgrajevanje bralne pismenosti, ki je usklajeno s predznanjem, interesi in drugimi značilnostmi posameznikov in posameznikov. To velja tako za manj zmožne bralce in bralke kot tudi za tiste z razvitejšo bralno zmožnostjo. Odpravljajo morebitne ovire za razvoj bralne pismenosti, redno spremljajo napredek in uzaveščajo proces branja ter krepijo prepričanje, da je doseganje bralnih ciljev povezano z delom in vztrajnostjo.

5.6 STROKOVNA ODLIČNOST IN ODGOVORNOST

Zavezanost razvoju lastne bralne pismenosti in bralne kulture ter razvoju bralne pismenosti in bralne kulture učečih se je odgovornost vseh strokovnih delavcev in delavk na vseh stopnjah in področjih vzgoje in izobraževanja: od odgovornih za (pred)opismenjevanje do učiteljev in učiteljic ter predavateljev in predavateljic vseh predmetov na vseh stopnjah vzgoje in izobraževanja in na področju neformalnega izobraževanja in usposabljanja (zlasti tistih, ki izobražujejo za poklic učiteljice in učitelja ter knjižničarja in knjižničarke) ter strokovnih delavcev in delavk na drugih področjih (kultura, zdravje ipd.). Zato je treba vsem njim – tako zdajšnjim kot prihodnjim – zagotoviti potrebna znanja na dodiplomski in podiplomski stopnji izobraževanja ter v okviru stalnega strokovnega usposabljanja. Njihovo motivacijo in strokovno avtonomijo omogočimo z zagotavljanjem možnosti za stalno strokovno rast.

Tako sta sistemsko zagotovljena kakovostni razvoj porajajoče se pismenosti in začetnega opismenjevanja ter nadaljnji razvoj bralne pismenosti v vseh življenjskih obdobjih. Še zlasti pomembno je sodelovanje vseh deležnikov v predšolskem obdobju in začetnem obdobju šolanja.

5.7 VELIKA PRIČAKOVANJA IN STANDARDI

Pri razvoju bralne pismenosti imamo velika pričakovanja za vse ne glede na osebne, socialno-ekonomske in druge družbene razlike med posamezniki, posameznicami in skupinami. Doseganje ravni bralne pismenosti sistemsko preverjamo in ocenjujemo na prehodih iz enega vzgojno-izobraževalnega obdobja v drugo ter z ene stopnje izobraževanja na drugo. Glede na rezultate preverjanja in ocenjevanja odgovorne vzgojno-izobraževalne ustanove pripravijo ustrezne ukrepe za posameznike in posameznice, različne skupine in celotno prebivalstvo.

5.8 RAZNOVRSTNOST BRANJA

Bralno gradivo za učenje in branje v prostem času mora biti raznovrstno glede na obliko (tiskano, elektronsko in interaktivno gradivo), vsebino in jezik. Pri tem se upošteva pravica do izbire, razumevanja in vrednotenja besedila.

Otroci, mladostniki in mladostnice ter odrasli se učijo uporabljati različne bralne strategije za branje besedil z različnih predmetnih področij, v različnih okoliščinah in za različne namene. Pri vseh starostnih skupinah je treba razvijati bralno kulturo in jih spodbujati k prostočasnemu branju, pri tem strokovni delavci in delavke v vzgoji in izobraževanju ter starši tesno sodelujejo s kulturnimi ustanovami in knjižnicami.

5.9 NAČRTOVANJE, VREDNOTENJE IN SAMOVREDNOTENJE

Izvajanje dejavnosti za razvoj bralne pismenosti je treba stalno načrtovati in sistemsko spremljati, dosežene ravni bralne pismenosti pa (samo)vrednotiti. Ustrezne ustanove morajo sodelovati in se povezovati pri prenosu raziskovalnih rezultatov in ugotovitev v prakso ter pri izmenjavi dobrih praks.

Zunanje preverjanje s poudarkom na merjenju ravni bralne pismenosti je treba opredeliti in okrepiti po vseh stopnjah vzgoje in izobraževanja in v vseh starostnih obdobjih.

Uresničevanje Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti in drugih pomembnih dokumentov, povezanih z razvojem pismenosti, je treba stalno spremljati, za kar je odgovorno ministrstvo, pristojno za izobraževanje.

6. CILJI IN RAVNI PISMENOSTI PO POSAMEZNIH STOPNJAH IZOBRAŽEVANJA

SPECIFIČNI CILJI ⁷	RAVNI PISMENOSTI
PREDŠOLSKO OBDOBJE (0–6 let)	RAVNI OB KONCU PREDŠOLSKEGA OBDOBJA
Ozaveščanje vseh staršev in bodočih staršev o pomenu družinskega branja, razvoja zgodnje pismenosti in bralne kulture z organiziranimi oblikami vzgoje in izobraževanja.	Ozaveščeni starši so prek različnih organiziranih oblik vzgoje in izobraževanja seznanjeni s pomenom družinskega branja, zgodnje pismenosti in bralne kulture.
Vsem otrokom v vrtcih in drugih oblikah organiziranega varstva zagotoviti spodbudne predbralne in predpisalne dejavnosti za razvoj pojmovanja tiska, fonološkega zavedanja, grafomotorike, vidnega zaznavanja, in to v skladu z njihovimi razvojnimi značilnostmi ob upoštevanju individualnih potreb, interesov in okolja, iz katerega izhajajo.	Razvite predbralne in predpisalne zmožnosti pri otrocih.
Z didaktično igro otrokom omogočiti spoznavanje jezika, razvoj govora, širjenje besedišča, razvoj razumevanja prebranega ter razvoj pozitivnega odnosa do branja.	- Otroci so motivirani za poslušanje in branje besedil. - Otroci se pogovarjajo o prebranem.
Navajanje otrok na uporabo knjižnega in neknjižnega gradiva ter različnih medijev.	Otroci skupaj z odraslimi uporabljajo knjižno in neknjižno gradivo ter različne medije in obiskujejo knjižnico.
Zagotavljanje brezplačne ponudbe kakovostnih prostočasnih dejavnosti v lokalnih skupnostih za spodbujanje razvoja porajajoče se pismenosti.	Otroci so vključeni v različne brezplačne prostočasne dejavnosti za spodbujanje razvoja porajajoče se pismenosti.
OSNOVNOŠOLSKO OBDOBJE – prvo triletnje (6–9 let)	RAVNI OB KONCU PRVEGA TRILETJA
- Z individualiziranim pristopom razvijati: - bralno kulturo in motivacijo učenk in učencev za branje; - tekoče branje in razumevanje prebranega; - tehniko pisanja in tvorjenje besedil.	- Učenke in učenci so motivirani za branje. - Tekoče in z razumevanjem berejo besedila v obsegu najmanj 500 besed. - O prebranem jasno in razumljivo govorijo. - Pišejo jasna, raznovrstna in razumljiva besedila o prebranem v obsegu od 100 do 150 besed.
Intenzivno širiti besedišča učencev in učenk.	Učenke in učenci usvojijo besedišče, ki jim omogoča uspešno branje, učenje in sporazumevanje.
Z organiziranimi oblikami vzgoje in izobraževanja ozaveščati starše o pomenu družinskega branja in razvoja bralne kulture.	Učenke in učenci v prostem času berejo raznovrstna bralna gradiva (spodbude v družini).
Spoznavati lokacije in uporaba bralnih in drugih informacijskih virov (npr. knjižnice, medmrežje ipd.).	Učenke in učenci poznajo in smiselno uporabljajo lokacije bralnih virov (knjižnice, medmrežje ipd.).

⁷ Ranljivim skupinam prebivalstva je treba v vseh obdobjih glede na njihove značilnosti omogočiti doseganje teh ciljev z različnimi oblikami podpore in pomoči.

OSNOVNOŠOLSKO OBDOBJE – drugo triletnje (9–12 let)	RAVNI OB KONCU DRUGEGA TRILETJA
Razvijati bralno kulturo in motivacijo učenk in učencev za branje različnih vrst besedil v šoli in v prostem času.	Učenke in učenci so motivirani za branje v šoli in zunaj nje.
Razvijanje avtomatizirane tehnike branja in branja z razumevanjem.	Učenke in učenci glasno in tiho tekoče berejo besedila in prebrano razumejo.
Sistematično razvijati besedišče, potrebno za tekoče branje z razumevanjem.	
- Učence in učenke naučiti uporabe bralnih učnih strategij za razumevanje prebranega, npr. strategije iskanja bistva, razumevanja odnosov med deli besedila, povzemanja, primerjanja delov besedila. - Uzaveščanje lastnega procesa branja in učenja z branjem.	Učenke in učenci poznajo in znajo uporabljati osnovne, nekateri pa tudi kompleksne bralne strategije za iskanje bistva, povzemanja, urejanja in kritičnega vrednotenja informacij.
Učenke in učence naučiti uporabe kompleksnih strategij za doseganje višjih ravni pismenosti v daljših besedilih (iskanja in organiziranja več delov besedila, uporabe pomembnih informacij pri reševanju novih problemov, strategij za kritično vrednotenje besedila).	
Učence in učenke naučiti odzvati se na prebrano s samostojnim pisnim tvorjenjem besedila in utemeljevanjem odgovorov.	Učenke in učenci vodeno in samostojno pisno tvorijo in utemeljujejo svoje odzive na prebrano.
Urjenje učenk in učencev za uporabo tiskanih in digitalnih (spletnih) virov za branje.	Učenke in učenci večinoma samostojno in kritično uporabljajo različne bralne vire.
Razvijati kritičnosti pri izbiri in uporabi različnih virov za branje.	
Učiti in spodbujati učence in učenke za samostojno uporabo šolske in splošnih knjižnic.	Učenke in učenci večinoma samostojno uporabljajo šolske in splošne knjižnice.
OSNOVNOŠOLSKO OBDOBJE – tretje triletnje (12–15 let)	RAVNI OB KONCU TRETJEGA TRILETJA
Spodbujanje bralne kulture in motivacije za branje daljših in zahtevnejših besedil pri vseh predmetih in tudi zunaj šole.	Učenke in učenci so motivirani za branje v šoli in zunaj nje.
Razvijanje razumevanje prebranega s tekočim fleksibilnim branjem⁸ različnih besedil.	Učenke in učenci tekoče berejo daljša in zahtevnejša besedila ter prilagajajo hitrost branja zahtevam besedila.
Sistematično razvijanje besedišča, ki omogoča bralno razumevanje.	
Urjenje učencev in učenk v izbiri in uporabi osnovnih in kompleksnih bralnih učnih strategij za doseganje temeljne in višjih ravni bralne pismenosti.	Učenke in učenci glede na namen samostojno izbirajo tiskane in druge informacijske vire ter uporabijo primerne bralne strategije.
Razvijati sposobnosti kritičnega sprejemanja in razumevanja vsebine pri branju: oblikovanje hipotez in iskanje argumentov zanje v besedilu, uporabiti informacije pri reševanju novih	- Učenke in učenci primerjajo več besedil med seboj in jih ovrednotijo z različnimi kriteriji - samostojno oblikujejo domneve na podlagi podatkov iz besedila in jih utemeljujejo.

⁸ Fleksibilno branje: sposobnost bralca, da uporablja različno hitrost branja glede na namen in vrsto bralnega gradiva.

problemov, primerjati več besedil med seboj, vrednotiti besedilo(-a) z različnimi kriteriji.	
Razvijanje sposobnosti samostojnega pisnega tvorjenja in utemeljevanja odgovorov na vprašanja o prebranem.	Učenke in učenci samostojno pisno tvorijo besedila in utemeljujejo svoje odzive na prebrano.
Učenje samostojne, namenske, kritične in odgovorne izbire in uporabe tiskanih in drugih informacijskih virov.	Učenke in učenci samostojno, namensko, kritično in odgovorno izbirajo in uporabljajo tiskane in druge informacijske vire.
Naučiti se samostojne uporabe šolske in splošnih knjižnic.	- Učenke in učenci samostojno uporabljajo šolske in splošne knjižnice; - prebrano uporabljajo pri reševanju problemov v različnih položajih – učnih in v osebnem življenju.
	Raven ob končanju programa osnovne šole: najmanj temeljno raven bralne pismenosti⁹ doseže vsaj 90 % učencev in učenk; najvišje ravni bralne pismenosti (kompetence)¹⁰ pa naj bi doseglo vsaj 10 % učencev in učenk.¹¹
SREDNJEŠOLSKO OBDOBJE (15–19 let)	RAVNI OB KONCU SREDNJEŠOLSKEGA OBDOBJA
Spodbujanje in razvijanje gradnikov bralne pismenosti za samostojno delo z besedili, in sicer zavzetosti, vztrajnosti in znanja o procesih branja, ki omogočajo dobro bralno razumevanje.	Dijakinje in dijaki so motivirani za branje različnih vrst besedil in vztrajajo pri zahtevnejših bralnih nalogah.
Omogočanje spodbudnega okolja za razvoj bralne kulture.	Dijakinje in dijaki znajo utemeljiti pomen pismenosti za delovanje v družbi in oblikovanje identitete.
Razvijanje zmožnosti povezovanja, razlaganja in kritičnega vrednotenja informacij v besedilih različnih vrst ter zmožnosti utemeljevanja mnenja o prebranem.	- Dijakinje in dijaki samostojno preberejo ter govorno ali pisno povzamejo besedilo v skladu z zahtevnostjo programa; - povezujejo in kritično vrednotijo informacije v različnih vrstah besedil.
Poglobljeno spoznavanje jezikovne in družbenokulturne značilnosti pisnih sporočil.	- Dijakinje in dijaki bralno-pisno zmožnost dokažejo s smiselnim, slogovno dodelanim in jezikovno pravilnim besedilom; - poznajo in pri govornih ali pisnih odzivih na prebrano upoštevajo značilnosti besedilnih vrst in jezikovnih pravil.
Spodbujanje rabe bralnih učnih strategij v vseh programih in pri vseh predmetih oziroma programskih enotah srednješolskega izobraževanja za uporabo v različnih kontekstih (branje za osebni razvoj, nadaljnje izobraževanje in delovanje v poklicu in družbi).	- Dijakinje in dijaki pri branju in tvorjenju pisnih besedil izberejo učinkovite strategije, jih pojasnijo ter besedila glede na namen in vsebino utemeljeno povežejo s svojim predstavnim svetom, učenjem in prihodnjim poklicem; - razumejo in tvorijo strokovna besedila in

⁹ Temeljna raven bralne pismenosti je v raziskavi PISA druga raven.

¹⁰ Najvišji ravni bralne pismenosti sta v raziskavi PISA peta in šesta raven.

¹¹ V povezavi s Strategijo razvoja Slovenije 2030 je kazalnik napredka ohranitev uvrstitve Republike Slovenije glede na povprečne rezultate študije PISA iz bralne pismenosti v zgornji četrtini držav EU.

	uporabljajo strokovno izrazje.
Nadaljnje učenje smiselne uporabe virov v šolski in splošni knjižnici.	Dijakinje in dijaki poznajo in smiselno uporabijo vire v knjižnicah.
Spodbujanje rabe in kritične presoje tradicionalnih in novih bralno-pisnih tehnologij in virov.	Dijakinje in dijaki preberejo, obnovijo in uredijo informacije iz elektronskih in tiskanih besedil; rokopisno in v elektronski obliki oblikujejo lastna besedila.
VIŠJE- IN VISOKOŠOLSKO OBDOBJE (19 let in več)	RAVNI OB KONCU VIŠJEGA IN VISOKOŠOLSKEGA OBDOBJA
Omogočanje spodbudnega okolja za razvoj bralne kulture.	Študenti in študentke imajo razvito bralno kulturo – cenijo branje in se zavedajo njegovega pomena za osebni razvoj in razvoj družbe.
Razvijanje in spodbujanje motivacije za branje in tvorjenje strokovnih in znanstvenih besedil v slovenskem jeziku.	Študenti in študentke so motivirani za rabo slovenščine v svoji stroki.
Razvijati znanja strokovnega jezika in pozitivnega odnosa do njegove rabe.	Študenti in študentke obvladajo jezik svoje stroke (svojih strok) in znajo tvoriti specializirana in poljudna strokovna besedila.
Izboljševanje obstoječe bralne pismenosti za pridobivanje učnih in spoznavnih izkušenj pri samostojnem študiju in raziskovanju na podlagi različnih virov.	Študenti in študentke glede na potrebe uporabljajo kompleksne bralne strategije ter kritično izbirajo različne informacijske vire pri samostojnem učenju, raziskovalnem delu in v vsakdanjem življenju.
Nadaljnje razvijanje bralne pismenosti za oblikovanje problemskih vprašanj in strategij iskanja odgovorov na raziskovalna vprašanja.	
Spodbujanje kritične (bralne) pismenosti za presojanje primernosti virov in kritično vrednotenje informacij za vzgojno-izobraževalne, raziskovalne in druge namene.	
OBDOBJE ODRASLOSTI	RAVNI V ODRASLOSTI
Motiviranje odraslih glede na izhodiščno bralno pismenost za branje in kritično vrednotenje prebranih besedil z različnih področij in raznovrstnih zvrsti v vseh življenjskih obdobjih.¹²	Pismeni odrasli so zmožni prebrati in razumeti ter kritično ovrednotiti raznovrstna besedila za potrebe dela, vseživljenjskega učenja in dejavnega preživljanja prostega časa.¹³

¹² V mednarodni raziskavi spretnosti odraslih PIAAC je kar petina sodelujočih med 16. in 65. letom v Sloveniji dosegla najnižje ravni besedilnih spretnosti (prvo in manj kot prvo raven). Glede na PIAAC so ti odrasli zmožni brati le kratka in preprosta besedila. Slovenija se tako umešča med države z največjim deležem aktivnega prebivalstva na najnižjih ravneh spretnosti. V Sloveniji branju pri delu namenjajo malo časa zlasti tisti z nižjo izobrazbo (29. mesto od 33 držav). (Pavlin, v Javrh, P. in drugi, 2017). Nadaljnje analize in študije podatkov iz raziskave PIAAC so pokazale, da je višja raven spretnosti tesno povezana z večjo produktivnostjo, zaposlovanjem in prihodki. Spretnosti so prav tako ključnega pomena pri spodbujanju družbenega sodelovanja in vključevanja, saj ljudje z boljšimi spretnostmi bolj zaupajo institucijam, so dejavnejši v državljskem in političnem življenju in bolj zdravi (OECD, 2017).

¹³ V raziskavi PIAAC je okrog 5,6 % odraslih v Sloveniji doseglo najvišje ravni besedilnih spretnosti (četrta in peta raven), kar je precej manj od povprečja vseh odraslih iz sodelujočih držav OECD, ki je 10,6 %. Odrasli z najboljšimi dosežki so sposobni povezati, razložiti in povezati informacije iz daljših besedil, ki vsebujejo pogojne ali nasprotujoče si informacije, kompleksno sklepajo in uporabijo splošno znanje, pogoste so pogojne informacije, moteče informacije so navidezno enake kot prave. Okrog 31,2 % odraslih je doseglo tretjo raven besedilnih spretnosti (povprečje vseh odraslih iz sodelujočih držav OECD je

• Odraslim je treba omogočati branje in razvoj bralne pismenosti v različnih okoliščinah in za različne namene.	• Pismeni odrasli v skladu z zmožnostmi obvladajo bralno pismenost v različnih okoliščinah in za različne namene.
• Omogočanje spodbudnega okolja za razvoj bralne kulture.	• Pismeni odrasli imajo razvito bralno kulturo.
• Spodbujanje odraslih k vključevanju v skupinske in medgeneracijske oblike branja (dialoške metode).	• Pismeni odrasli sodelujejo v skupinskih oblikah branja.
• Razvijanje sistema individualnega vrednotenja bralne pismenosti, ki omogoča primerjavo z nacionalnimi cilji in/ali z rezultati prebivalstva.	• Pismeni odrasli oblikujejo osebni načrt razvoja bralne pismenosti.
• Razvijanje temeljnih in višjih ravni bralne pismenosti odraslih za pridobivanje, razumevanje, kritično vrednotenje in uporabo informacij iz različnih informacijskih virov.	• Pismeni odrasli obvladajo različne bralne strategije za pridobivanje, razumevanje, kritično vrednotenje in uporabo informacij v procesu učenja ter za reševanje problemov v vsakodnevnem življenju in pri delu.
• Spodbujanje odraslih k uporabi infrastrukture za dostop do različnih kakovostnih virov informacij in gradiva.	• Pismeni odrasli samostojno in ozaveščeno uporabljajo knjižnice ter dostopajo do različnih drugih relevantnih in kakovostnih ponudnikov informacij in gradiv.

7. URESNIČEVANJE NACIONALNE STRATEGIJE ZA RAZVOJ BRALNE PISMENOSTI

Za uresničevanje nacionalne strategije so potrebni programi za sistematično razvijanje pismenosti, ustrezni kadri, mreže izvajalcev in sistemska ureditev, ki zagotavljajo kar največjo dostopnost vsem prebivalkam in prebivalcem. Pri tem mora nacionalna strategija pozornost namenjati različnim skupinam in glede na njihove posebnosti upoštevati različne pristope za razvijanju njihove bralne pismenosti.

7.1 PROGRAMI, GRADIVA IN PROMOCIJA BRALNE PISMENOSTI

Za sistematično razvijanje pismenosti in bralne kulture na vseh ravneh – od predbralnega do tretjega življenjskega obdobja – je treba:

- spodbuditi razvoj in izvajanje javno dostopnih programov za spodbujanje pismenosti, ki potekajo na nacionalni in lokalni ravni ter so namenjeni različnim ciljnim skupinam;
- dopolniti in posodabljalati kurikule v formalnem in neformalnem izobraževanju,
- povečati ponudbo raznovrstnih kakovostnih programov v neformalnem izobraževanju za različne ciljne skupine;
- pripraviti programe usposabljanja za mrežo izvajalcev, ki bodo na različnih ravneh skrbeli za razvoj bralne pismenosti in bralne kulture;
- zagotoviti promocijo programov in dejavnosti za razvoj pismenosti in bralne kulture v medijih in javnosti;

35,4 %). Odrasli, ki so dosegli to raven, razumejo in se pravilno odzovejo na zgoščena in daljša besedila, v katerih so pogosto nasprotujoče si informacije, znajo prepoznati, razložiti in ovrednotiti informacijo ali več informacij, pogosto sklepajo, izluščijo pomen in zanemarijo nebitveno (OECD, 2016). **Če želi Slovenija zmanjšati razvojni zaostanek na tem področju in se vsaj približati mednarodnemu povprečju, bo morala izboljšati spretnosti odraslih in močno povečati deleže odraslih na najvišjih ravneh spretnosti (tretja raven in več).**

- pripraviti kakovostno bralno gradivo za preverjanje dosežene ravni pismenosti ter ugotavljati razlike do želene višje ravni, zagotoviti nadzor nad kakovostjo pri doseganju standardov znanja z zunanjim in notranjim vrednotenjem in ocenjevanjem.

7.2 IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE KADROV

Za učinkovito razvijanje bralne pismenosti in bralne kulture je treba:

- vključiti, stalno posodabljati in nadgrajevati vsebine za razvoj pismenosti in bralne kulture v univerzitetnem izobraževanju vseh pedagoških kadrov,
- razvijati in krepiti vlogo učiteljev in učiteljic, predavateljic in predavateljev ter drugih strokovnih delavk in delavcev kot bralnih modelov,
- krepiti kulturo velikih pričakovanj in dosežkov ter zavzetosti pri doseganju višjih ravni pismenosti,
- zagotoviti nadaljnje izobraževanje in usposabljanje vseh vzgojiteljic in vzgojiteljev, učiteljic in učiteljev, predavateljic in predavateljev ter drugih izobraževalcev in izobraževalk za razvijanje pismenosti na vseh področjih in pri vseh predmetih, temelji naj na teoretičnih in praktičnih novostih za razvoj pismenosti (primeri dobre prakse),
- stalno usposablјati strokovni kader za razvoj bralne pismenosti in bralne kulture v vseh vrstah knjižnic, kulturnih in drugih ustanovah javnega pomena v različnih življenjskih obdobjih in na različnih ravneh.

7.3 MREŽA IZVAJALCEV, KI URESNIČUJEJO NACIONALNO STRATEGIJO

Za izboljšanje bralne pismenosti in razvoj bralne kulture je treba:

- oblikovati državno medresorsko mrežo izvajalcev za razvijanje in usklajevanje programov bralne pismenosti in bralne kulture,
- povečati število izvajalcev programov bralne pismenosti in bralne kulture,
- povečati število izvedb programov in dostopnost do programov za različne ciljne skupine v vseh regijah,
- pri razvoju bralne pismenosti in bralne kulture zagotoviti sodelovanje različnih ustanov na različnih ravneh (lokalna, regionalna), na ravni vrtca/šole pa vseh deležnikov,
- ustvariti partnerstvo med šolskimi, visokoškolskimi in splošnimi knjižnicami za skupno načrtovanje programov, temelječih na strokovnih izhodiščih za doseganje ciljev in ravni bralne pismenosti.

7.4 DOSTOPNOST DO BRALNEGA GRADIVA

Prebivalkam in prebivalcem Slovenije je treba zagotavljati dostopnost (brezplačno za ranljive skupine) do:

- informacijskih virov s sodobno tehnologijo in
- kakovostnega in raznovrstnega bralnega gradiva v vseh ustreznih oblikah.

7.5 SISTEMSKA UREDITEV

7.5.1 NACIONALNI SVET ZA BRALNO PISMENOST

Vlada v skladu s 5. členom Poslovnika Vlade Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 43/01, 23/02 – popr., 54/03, 103/03, 114/04, 26/06, 21/07, 32/10, 73/10, 95/11, 64/12 in 10/14) imenuje Nacionalni svet za bralno pismenost, ki spremlja uresničevanje Nacionalne strategije bralne pismenosti. Nacionalni svet za bralno pismenost sestavljajo strokovnjakinje in strokovnjaki s področja pismenosti od predšolske vzgoje do tretjega življenjskega obdobja (do deset članov), ki pokrivajo različne vidike razvoja pismenosti, ter predstavniki vladnih

resorjev, ključnih za razvoj pismenosti (do pet članov). Izvedbeno in tehnično podporo ter sredstva za njegovo delovanje zagotovi Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Nacionalni svet za bralno pismenost svoje delo ureja s poslovnikom.

Naloge Nacionalnega sveta za bralno pismenost so:

- spodbujanje bralne pismenosti in bralne kulture v okviru normativnih in strateških aktov, ki vključujejo to področje,
- usklajevanje nalog in pristojnosti med vladnimi resorji pri pripravi akcijskega načrta,
- promocija nacionalne strategije ter njena uveljavitev v strokovni in širši javnosti,
- seznanjanje z raznovrstnim gradivom in strokovnimi podlagami, ki vplivajo na uresničevanje Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti,
- spremljanje in spodbujanje uresničevanja Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti oziroma akcijskega načrta ter priprava ugotovitev in predlogov za nadaljnje delo,
- priprava letnega poročila in poročanje vladi o uresničevanju nacionalne strategije.

Nacionalni svet za bralno pismenost pobude in predloge pošlje vladi in pristojnemu delovnemu telesu Državnega zbora.

7.5.2 FINANCIRANJE

Finančna sredstva za izvajanje akcijskega načrta zagotovijo pristojna ministrstva (v sodelovanju z vlado) na podlagi predlogov Nacionalnega sveta za bralno pismenost, ki zagotovi umestitev področja bralne pismenosti in bralne kulture v nacionalne strateške dokumente.